

בבא קמא סוגיה ד (דף ג ע"א): שן דלא מכליא קרנא

הגמרא מבררת את מהות המזיק "שן". בשונה משאר נזקי השור (קרן ורגל), שאצלם החפץ שניזוק נשאר בעין אך נפגע, בשן שהיא אכילה, החפץ לכאורה נעלם מן העולם. השאלה היא האם זהו עניין מהותי בשן, כלומר ש"מכליא קרנא" הוא בגדר מהות השן או שמא יש מצב גם לשן "שלא מכליא קרנא". סוגייתנו דנה בשן שלא מכליא קרנא - האם היא תולדה של שן או שמא היא עדיין אב של שן, כלומר כיוון ששן מייצגת את הנזק שבדרך הנאה, האם הנאה שלא מכלה את הקרן היא תולדה ולא אב.

דתניא ושלח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור ובער זו השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל עד תומו אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל השור והחמור הא לאו הכי במאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב איצטריך סלקא דעתך אמינא אידי ואידי אשן והא דמכליא קרנא הא דלא מכליא קרנא קא משמע לן והשתא דאוקימנא ארגל שן דלא מכליא קרנא מנלן דומיא דרגל מה רגל לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אף שן לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא...

רש"י

אידי ואידי - ושלח וביער תרווייהו אשן ושלח אתא לחיוביה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמצער לגמרי ואי קשיא היכא מני למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מכליא דליחייב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור:

תוס'

הא דלא מכליא קרנא - פ"ה שחת שעתיד לצמוח אבל לא כתחלה וקשה והא מכליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקצור אלא י"ל שטנפה פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן לטניפת פירות להנאתה תולדה כיון דפשטיה דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא: והא דמכליא קרנא - וא"ת ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער ויש לומר דהוה אמינא דוקא דשילח שלוחו כדלקמן:

א. הגמרא מדברת על שני מצבים בשן - "מכליא קרנא" ולא "מכליא קרנא". כדי להגדיר את הדברים נעין ברש"י ד"ה "אידי ואידי" ובתוספות ד"ה "הא".

1) הדבר "דלא מכליא קרנא" לפי רש"י ולפי תוספות.

ב. ננסה להבין במה רש"י ותוספות נחלקים ונעניין בדברי הגר"ד הלוי ב"רשימות שיעורים" בבא קמא חלק א דף ג ע"א.

רשימות שיעורים ב"ק ח"א דף ג ע"א

לפיי"ז מתבאר הסוגיא דמכליא קרנא. לפי רש"י אם אכלה הבהמה שחת והדר צמחה נחשב הצמח כחליפין של השחת שנאכלה. לכן כשהצמח שוה ממש לשווי של השחת שאכלה מלכתחילה פטור לגמרי. ואם אין הצמח אותו שווי כבתחילה

עמותת תורה אחרי צבא

לשילוב תורה בחיי המעשה

ישלם את הפחת כאילו גוף הדבר קיים רק שהפחית מדמיו ומשוויו. מאידך התוסי' סוברים שאין הצמח שגדל חליפי השחת שנאכלה אלא פנים חדשות ומשוויה חייב לשלם עבור כל השחת שאכלה ואם (אולי צ"ל "גם אם") צמחה כתחילה.

2) כמה נחלקו רש"י ותוספות?

ג. נדייק בדברי רש"י מ"ואי קשיא".

3) מהו אב שן (מכיליא קרנא או לא) ומהי תולדה, לפי הה"א
בדבריו? (לכור את הרש"י הראשון על המסכת).

ד. נראה עתה מהי שיטת התוספות (שם).

4) מהו האב לשיטתם?

ה. נעבור לגמרא לקמן סוף כג ע"א תחילת ע"ב בשאלת "פי פרה כחצר הניזק" וכו'.

בבא קמא כג ע"א תחילת ע"ב

תפשוט דפי פרה כחצר הניזק דמי (דפי פרתו) – של מזיק האוכלת בחצר הניזק. כחצר הניזק דמיא – וקלה אחר קרינא (זה) דאי כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי רפתך בפומא דכלבאי דאיבעיא להו פי פרה כחצר הניזק דמי או כחצר המזיק דמי ואי אמרת כחצר המזיק דמי שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה אמר רב מרי בריה דרב כהנא כגון שנתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה מתקיף לה מר זוטרא והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא רבינא אמר דשף צלמי (כשנתחככה בכותל מחקה לורה שעליו לאיכא תומו) רב אשי אמר דפסעי (דפסעי פסועי – כשנתגלגלה על הפירות תחבתן בטיט ואי אפשר ללקטן).

5) מהו אב שן לפי מר זוטרא (מכיליא קרנא או לא)?

ו. נעיין עתה ברש"י שם ד"ה "והא בעינן עד תומו".

רש"י

והא בעינן עד תומו - דמכיליא קרנא דהא ובער זה השן מיבער הגלל עד תומו נפקא לן בפי קמא (דף ב) והכא ליכא תומו שעדיין האבנים והפירות בעין:

6) מה קשה מנה על דברי רש"י מנדנו לצ"ל?

ז. נצליח אולי לתרץ קושיא זו עם דברי המאירי על ג ע"א על עניין השן.

חידושי המאירי על ג ע"א

השן והרגל הזכרו בתורה כמו שנאמר ושלח את בעירה ובער בשדה אחר ודרשו בו ושלח זה הרגל ובער זה השן וחיוב על הרגל בין ששלחה הוא עצמו בין שנשתלחה מאליו שהרי מ"מ שמירתו עליו וכן חיוב על השן בין מכליא קרנא כגון שאכלה פירות וכיוצא בהן בין לא מכליא קרנא כגון שאכלה ערוגה וראויה להצמיח ויש חולקין בזו ממה שאמרו בפרק שני (כ"ג ע"ב) והא בעינא עד תומו וליכא ואין הכרח בכך שלא הקשה כן אלא למי שהיה אומר שאין השן חייבת באכילה אלא בנתחככה בכותל להנאתה והקשה בחכוד בכותל היאך אתה מוצא מכליא קרנא אע"פ שאין אתה צריך לכך מכל מקום אי אפשר שלא הזכיר בה חיוב מכליא קרנא ויש מי שסובר בזה דרך פשרה שאין חיוב בשאין שם מכליא קרנא אלא בששלחה הוא וכן באזלא ממילא אין שם חיוב אלא בשיש מכליא קרנא הא נשתלחה מאליה ואין שם כילוי הקרן פטור ועיקר הדברים שאף בנשתלחה מאליה ושאין שם כילוי הקרן חייב ואפילו נשכה ככר בפיה ונפל מפיה ולא חסר כלל אלא שנתלכלך חייבת מדין שן.

7) איך צ"ל פי דבריו אתורבת הקושיא צ"ל כע"ז?

ח. הרשב"א על סוגייתנו ד"ה "אידי ואידי וכו'" מקשה על התוספות.

חידושי הרשב"א על סוגייתנו

"אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא הא דלא מכליא קרנא". פרש"י ז"ל לא מכליא קרנא שחת שעתיד לצמות. והקשו בתוספות דאף הוא מכליא קרנא שהיו הבעלים יכולין לקצרו. ופירשו הם כגון שטנפה פירות להנאתה. ואינו מחזור בעיני דא"כ היאך שאלו דהשתא דאוקים ארגל שן דלא מכליא קרנא מנלן והוצרכו ללמדה מרגל דסתמה לא מכליא קרנא הא אפילו לא למדוהו מרגל מ"מ הרי הוא תולדת השן כנתחככה בכותל להנאתה וכדאמרין לקמן תולדה דשן מאי ניהו נתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה. וא"ת אם לא שלמדנו מרגל לשן אע"ג דלא מכליא קרנא לא היינו עושין תולדותיהן טנפה פירות ונתחככה בכותל להנאתה ולא היה תולדה לשן כלל א"כ אפילו עכשיו כיון שלמדתה מרגל אף היא אינה תולדה אלא כאלו נכתב כן בתורה מפורש כמו שאין אתה עושה אזלא מעצמה תולדה דרגל ואב בשלחה כיון שהיא למדה משן והרי הוא כאלו נכתב כן תורה מפורש. על כן נ"ל כדברי הרב ז"ל דשחת לא מכליא קרנא כל שזרע לתבואה ותדע שאף בעלי התבואות משלחין שן בהמה בשדותיהן כדי לאכול השחת ואחר כך תצמח התבואה ותצלח יותר מ"מ אם בא בעל השחת להשתלם משתלם לפי נזקו ולא כל מה שהבהמה מגרעת משיעור הפירות קריא מכליא קרנא. וכן נ"ל גם ממה שאמרו בירושלמי תולדת השן הוּו בעיין מימר פרה שאכלה שעורים חמור שאכל כרשינן כלב שלקלק את השמן חתול שאכל חתיכות של בשר כולהון תולדות דשן נינהו אגן אמרין כלהון עיקר השן איננו והי נינהו תולדות השן כשדרסה על נר של שמן ואסכה גופה כמה דתימא תמן השן אוכלת והגוף נהנה וכאן נהנה גופה.

8) הסבר את קושייתו צ"ל שיטת התוספות?

עמותת תורה אחרי צבא

לשילוב תורה בחיי המעשה

9) מה ההוכחה השניה של הרשב"א נגד דברי תוספות, מהלימוד?

מראש?

10) למה לפי הרשב"א בבהמה שאכלה חלק מהתבואה של

מדובר במכילא קנא?

ט. נעיינ עתה בדברים שמביא הרשב"א שם מן הירושלמי.

11) מה הראיה שלו משם?

י. ועתה נראה את שאלת הגר"ד הלוי בבא קמא ח"א דף ג ע"א.

רשימות שיעורים בבא קמא ח"א דף ג ע"א

והנה יש לדון במי שהיו לו שתי תמונות שכל אי שוה מנה ובא מזיק ושרף אי מהן ועכשיו כתוצאה עלה מחיר התמונה הנשארת לאלף זוז האם השורף חייב לשלם או דילמא שפטור כי הניזק הרויח יותר מהנזק ממה שהפסיד. ומהרשב"א מוכח שחייב כי באכילת השחת התבואה מצליחה יותר ויש לבעלים יותר ריוח בהצלחת התבואה מההפסד שבאכילת השחת ועכ"ז שן חייב לשלם. וה"ה בעובדא של ב' התמונות.

12) מה יאמר הרשב"א ומה יאמר רש"י במקרה הזה?

כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ... זוכה לבינה כיששכר, דכתיב: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל"

תשובות:

- 1) לרש"י: כליון כל המצוי אך הדבר זמני כי זה צומח שוב. לתוספות: אין כליון של המצוי אלא קלקולו.
- 2) רש"י רואה את הצמיחה השניה כתחליף לצמיחה שהייתה, ולכן אם התבואה לא צמחה קצת פחות, אין כאן נזק. ותוספות סוברים שכל מה שנאכל היה דבר עצמאי.
- 3) אב הוא "לא מכליא קרנא", משום שהוא זה שכתוב בתורה.
- 4) האב לפי התוספות הוא דמכליא קרנא.
- 5) מר זוטרא דייק מ"עד תומה" שמדובר במכליא קרנא.
- 6) משמע שרש"י מודה שהאב הוא מכליא קרנא, ולא כפי שפירש בתחילת המסכת.
- 7) הגמרא בכ"ג באה ללמד על עצם החיוב של אכילה משום שהיינו אומרים שסתם "וביער" היינו נתחככה בכותל.
- 8) אם "שן דלא מכליא קרנא" זה "טינפה פירות", למה הגמרא אומרת שזה נלמד מרגל? הרי זה תולדה דשן לפי הגמרא.
- 9) אם למדו מרגל שנזק שלא מכליא קרנא שמיא נזק, ולכן טינפה פירות הוא תולדה דשן, זה איננו תולדה אלא חלק מעצם אב השן.
- 10) כפירוש רש"י שאוכלת חלק מהשחת אין זה מכליא, משום שזה אף משבח את גידול התבואה.
- 11) נראה שראייתו היא שאב של שן קשור לאכילה, ותולדה של שן היא הנאה בלי אכילה, ולכן טינפה איננו אב אלא תולדה (אך התוספות תירצו קושיא זו).
- 12) לפי רשב"א יצטרך לשלם על התמונה אף שהושבחה התמונה השניה. אך לפי רש"י משמע שלא ישלם, הרי הוא דיבר על מצב שהפסיד קצת את הקרן.